

Avizul Comitetului Economic și Social European privind OMG-urile în UE (aviz suplimentar)

(2012/C 68/11)

Raportor: **dl Martin SIECKER**

La 16 martie 2011, în conformitate cu articolul 29 litera (A) din Normele de aplicare a Regulamentului său de procedură, Comitetul Economic și Social European a hotărât să elaboreze un aviz suplimentar privind

OMG-urile în UE
(aviz suplimentar).

Secțiunea pentru agricultură, dezvoltare rurală și protecția mediului, însărcinată cu pregătirea lucrărilor Comitetului pe această temă, și-a adoptat avizul la 21 decembrie 2011.

În cea de-a 477-a sesiune plenară, care a avut loc la 18 și 19 ianuarie 2012 (ședința din 18 ianuarie 2012), Comitetul Economic și Social European a adoptat prezentul aviz cu 160 de voturi pentru, 52 de voturi împotriva și 25 de abțineri.

1. Organismele modificate genetic în UE – orientări pentru dezbaterile viitoare

1.1 Organismele modificate genetic (OMG-urile) reprezintă un subiect de discuție controversat. Există atât un mare interes, cât și multe preocupări în ceea ce privește modificarea genetică (MG). Dezbaterile sunt adesea emoționale și polarizate, iar atunci când se discută rațional, atât cei care adoptă o poziție pro, cât și cei care sunt contra prezintă realitatea în mod selectiv și neglijează nuanțele în argumentare. În plus, se pare că, pe lângă diferențele de opinie cu privire la avantajele și dezavantajele MG, chiar și în cadrul CESE, există multe neclarități și presupuneri cu privire la, printre altele, natura reglementării juridice a OMG-urilor în UE și la amploarea acesteia. Acest fapt este regretabil, având în vedere că acest subiect important și sensibil din punct de vedere politic merită și necesită o dezbateră de o calitate mai ridicată.

1.2 Cadrul legislativ actual al UE în materie de OMG-uri este în curs de revizuire. În acest context, în viitorul apropiat CESE va trebui să furnizeze mai frecvent avize privind politica și legislația în domeniul OMG-urilor. Ca pregătire și în scopul orientării înaintea acestei dezbateri viitoare, prezentul aviz oferă o prezentare, în mare, a situației actuale și a discuției referitoare la OMG-uri și la reglementarea lor în UE. În acest context, există mai multe aspecte care trebuie luate în considerare, printre care chestiuni etice, ecologice, tehnologice, (socio)economice, juridice și politice. Toate aceste întrebări pe care le ridică posibilitățile aproape nelimitate ale MG și dezvoltarea rapidă a aplicațiilor practice ale OMG-urilor trebuie privite într-un context societal amplu. Prezentul aviz intenționează să ofere un sistem de navigare pentru o discuție politică echilibrată, la obiect, pe marginea acestor importante chestiuni.

1.3 Prezentul aviz face referire numai la punctele principale ale discuției și nu amintește decât câteva dintre principalele dileme cu care se confruntă OMG-urile și reglementarea lor în UE. Cu privire la multe dintre aceste subiecte va fi necesară elaborarea altor avize (exploratorii) ale CESE, Comitetul angajându-se să întreprindă aceste acțiuni exploratorii în perioada care urmează. Printre domeniile prioritare se numără evaluarea legislației actuale a UE în domeniul OMG-urilor, posibila

revizuire a acesteia și completarea lacunelor de reglementare identificate de acest aviz. CESE se angajează să elaboreze avize de monitorizare a acțiunilor cu privire la aceste dosare importante în viitorul apropiat.

2. Istoria modificării genetice

2.1 Chiar și în ceea ce privește istoria MG, părerile sunt împărțite. În timp ce vocile critice vorbesc despre o tehnologie fundamental nouă, cu riscuri incerte și care ridică obiecții etice, cei în favoarea MG o plasează într-un continuum de tradiții seculare în materie de ameliorare a soiurilor de plante și de procese de preparare biologică cu drojii, bacterii și mușci. Pe baza unor factori obiectivi se poate conchide totuși că MG este ceva în mod fundamental nou și diferit în raport cu aplicațiile istorice. Odată cu introducerea geneticii s-a creat o separare definitivă a apelurilor între biotehnologia „veche” și cea „modernă”. Datorită descoperirii de către Watson și Crick în 1953 a structurii de dublu helix a ADN-ului, codul genetic al oamenilor și al întregii floare și faune din jurul nostru a devenit accesibil, astfel încât oamenii de știință au căpătat posibilitatea de a realiza manipulări revoluționare la nivel genetic: în chiar elementul primar al vieții.

2.2 Tehnologia modificării genetice a apărut în 1973, când cercetătorii din SUA au efectuat primele experimente reușite, pe bacterii, cu ADN recombinant (rADN). Datorită posibilității de a identifica, izola și multiplica anumite gene specifice și a le transfera în alt organism viu, oamenii de știință au putut genera pentru prima dată modificări specifice ale caracteristicilor genetice ereditare ale organismelor vii, într-o manieră imposibil de reprodus în mod natural, prin reproducere și/sau recombinare naturală. Înainte, prin ameliorarea clasică sau prin încrucișarea soiurilor se combinau genomurile totale (ale unor organisme înrudite), ca mai apoi să se încerce conservarea caracteristicilor favorabile prin selecție. Deși MG face posibile niște manipulări mult mai precise, transferul de gene într-un alt organism (sau specie) este un proces instabil și nesigur, cu efecte secundare și consecințe greu de prevăzut pentru genomul-gazdă și pentru interacțiunea cu mediul înconjurător. Nu se știe aproape nimic despre consecințele pe termen lung.

2.3 După 1975, dezvoltarea tehnologiei MG avansează rapid. Deja în 1982 ies pe piață primele produse comerciale (medicale) MG. La începutul anilor '90 urmează așa-numitele plante și animale transgene. În cursul anilor a fost depășită și granița dintre regnuri. De exemplu, o genă porcină a fost implantată într-un soi de roșii, o genă de licurici a fost transferată unei plante de tutun și o genă umană implantată într-un taur. Depășirea graniței naturale dintre regnuri, imposibilitatea de a prevedea efectele pe termen lung și ireversibilitatea eventualelor consecințe (pentru mediu) îi conferă MG statutul de tehnologie fundamentală nouă, care prezintă potențiale riscuri. Acesta este și temeiul pentru reglementarea OMG-urilor în UE și în statele membre, în multe țări terțe și în tratatele internaționale.

3. Sectoarele implicate și receptarea societală a OMG-urilor

3.1 Cele mai importante sectoare în care sunt folosite OMG-urile sunt: sectorul agroalimentar (în principal rezistența la pesticide), sectorul medical și farmaceutic (medicamente, diagnostice genetice, terapii genetice) și industria (petro-)chimică și a armamentului. Aceste sectoare sunt adesea intitulate biotehnologie „verde”, „roșie” și „albă”.

3.2 MG nu constituie un subiect la fel de controversat în toate aceste sectoare. Preocupările și îndoielile politicienilor și ale publicului par generate mai degrabă de aplicații specifice decât de tehnologia MG în sine. Aplicațiile medicale sunt primite cu o atitudine în general pozitivă, în timp ce dezbaterile cea mai critică se concentrează pe aplicațiile agroalimentare. Un element important aici este punerea în balanță a utilității și necesității, pe de o parte, și a posibilelor riscuri și rezerve, pe de altă parte. Astfel, mulți cetățeni văd în MG o contribuție importantă, promițătoare în ceea ce privește vindecarea unor boli umane grave, în timp ce avantajele de consum ale OMG-urilor agroalimentare (din generația actuală) sunt mult mai puțin evidente (deocamdată este vorba numai de caracteristici agronomice, avantajoase pentru producător). De asemenea, prevederile de securitate și studiile clinice care preced acordarea unei licențe pentru aplicații medicale sunt, în mod tradițional, mult mai stricte și mai complexe decât procedurile care preced introducerea OMG-urilor în mediu sau în alimente.

3.3 Pe lângă aceasta, este important atât din perspectivă societală, cât și de reglementare, să se opereze o diferențiere între modificarea genetică care are loc în spații închise și izolate, precum laboratoare, fabrici și sere, cu aplicarea unor restricții și măsuri de siguranță suficiente pentru a împiedica eliberarea neprevăzută a OMG-urilor, și aplicațiile în care culturi sau animale MG sunt introduse fără restricții în mediul deschis, ca ființe vii cu capacități de reproducere și de răspândire necontrolată și ireversibilă în biosferă, putând avea efecte neprevăzute asupra biodiversității din jurul lor și interacțiuni imprevizibile cu aceasta.

3.4 Cu toate acestea, în cazul plantelor cultivate în mediu deschis, trebuie să se facă distincția între două situații. Pe de o parte există speciile vegetale cultivate a căror încrucișare cu o

specie sălbatică este posibilă, din pricina prezenței acestora în proximitate și, pe de altă parte, există cazul în care nu este posibilă o încrucișare, având în vedere absența, în mediu, a unor specii sălbatice apropiate de planta modificată genetic. Este importantă luarea în calcul a acestei distincții în momentul elaborării cadrului de reglementare pentru cultivarea plantelor modificate genetic într-un spațiu agricol deschis.

3.5 Această diferențiere nu este neapărat una între biotehnologia „roșie” și cea „verde”; și în sectorul agroalimentar se poate desfășura cercetare științifică fundamentală în mod sigur și inovator în laboratoare izolate, în același mod care este demult acceptat pentru biotehnologia medicală. De asemenea, enzimele OMG sunt folosite pe scară largă în producția alimentară în medii izolate, fără ca acestea să rămână prezente în produsul final ca organisme vii și fără să se răspândească în mediul natural. Diferența dintre uzul izolat și introducerea în mediul natural, precum și diferența dintre cercetarea științifică fundamentală și aplicațiile comerciale reprezintă elemente fundamentale în discuția politică și în percepția publică și reacția consumatorilor față de OMG-uri.

3.6 În UE, o majoritate în continuă creștere manifestă un scepticism semnificativ, dacă nu chiar împotrivire față de OMG-uri, mai cu seamă în sectoarele alimentare, al nutrețului și în sectorul agricol, așa cum arată multe sondaje de opinie, printre care anchetele Eurobarometru ⁽¹⁾ și literatura de specialitate. De asemenea, opiniile și politicile adoptate de guvernele statelor membre sunt divergente. Față în față se află state care se împotrivesc cu convingere, precum Austria, Ungaria, Italia, Grecia, Polonia și Letonia și susținători declarați, precum Țările de Jos, Marea Britanie, Suedia, Spania, Portugalia și Cehia. Alături de acestea, multe state membre se abțin.

3.7 Opiniile împărțite au făcut ca procesul de decizie în domeniul OMG-urilor să se desfășoare foarte lent și cu mari controverse. Comisia acordă în general unilateral autorizații pentru OMG-uri, ca urmare a incapacității statelor membre de a hotărî în comitologie, cu majoritate calificată, asupra permiselor în domeniu. Deși între 1999 și 2004 a fost în vigoare un moratoriu de facto asupra autorizării OMG-urilor pe perioada revizuirii legislației, s-a dovedit imposibil să se folosească această perioadă pentru a ajunge, printr-o discuție fundamentală, la o abordare a problemei OMG-urilor în UE care să se bazeze mai degrabă pe consens. Numărul statelor care interzic culturile de OMG-uri pe teritoriul lor a crescut în ultimii ani, iar cea mai recentă propunere a Comisiei privind o mai mare libertate de decizie la nivel (sub)național în ceea ce privește interzicerea culturilor de OMG-uri a fost întâmpinată în mod deosebit de critic de statele membre, de PE, de diverse organizații ale societății civile și de industrie, precum și de un recent aviz critic al CESE ⁽²⁾. Din toate perspectivele este nesatisfăcător ca pe o temă care stârnește atâta interes ca OMG-urile să existe riscul apariției unui impas politic în UE.

⁽¹⁾ Cea mai recentă dintre acestea este „Europenii și biotehnologia în 2010” http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_341_winds_en.pdf.

⁽²⁾ CESE, JO C 54, 19.2.2011, p. 51

3.8 Diverse organizații ale societății și părți interesate formulează preocupări cu privire la OMG-uri, din perspectiva unor teme de interes diverse, precum mediul, bunăstarea animală, protecția consumatorilor, a agricultorilor, a crescătorilor de albine, dezvoltarea rurală și mondială, etica, religia etc. Și PE s-a exprimat adesea critic în raport cu OMG-urile și reglementarea acestora, la fel ca și CESE, ca mai multe guverne naționale, regionale și locale și ca diverși cercetători independenți. Susținători sunt, în principal, marile întreprinderi care posedă brevete de invenție în domeniul MG și alte părți interesate, printre care anumiți cultivatori de OMG-uri și oameni de știință, precum și parteneri comerciali internaționali care au un interes economic mare pentru reglementarea mai flexibilă a OMG-urilor în UE. În capitolul 5 sunt discutate unele dintre principalele avantaje pe care se susține că le au OMG-urile.

3.9 Și în afara UE există o amplă rezistență (politică și socială) împotriva OMG-urilor în alimente și în mediu, mai ales în țări precum Japonia, Elveția, Coreea de Sud, Noua Zeelandă, Mexic, Filipine și diverse țări africane. Însă în unele țări se cultivă OMG-uri pe scară largă: în 2010, peste 15 milioane de agricultori cultivă asemenea culturi pe aproximativ 150 de milioane de hectare de pământ (în principal soia, porumb și bumbac). Trebuie însă menționat că 90 % din suprafețele cultivate cu OMG se află în doar cinci țări: SUA, Canada, Argentina, Brazilia și India. În ciuda acestei pătrunderi pe piață, OMG-urile nu sunt lipsite de controverse în aceste țări, ba chiar critica opiniei publice pare să fi sporit recent, în principal din pricina incidentelor care constau din răspândirea neintenționată a culturilor OMG precum porumbul și orezul și din cauza hotărârilor judecătorești privind coexistența. Trebuie observat aici că în aceste țări nu există obligația etichetării, ca atare consumatorii nu sunt conștienți de prezența OMG-urilor și nu pot alege în cunoștință de cauză.

4. Interesele economice, proprietatea intelectuală și concentrarea pieței

4.1 În sectorul ameliorării soiurilor de plante există mari interese economice potențiale față de OMG-uri. Profitul net anual la nivel global al producătorilor de semințe pentru culturi a crescut între timp la peste 35 de miliarde de euro și reprezintă baza unei piețe de produse cu mult mai mare, cu un profit de sute de miliarde de euro.

4.2 Tehnologia și comercializarea MG au avansat într-un ritm uluitor, cu urmări semnificative pentru raporturile din cadrul sectorului. În cadrul ameliorării culturilor, proprietatea intelectuală este reglementată de mai bine de jumătate de secol prin „protecția soiurilor de plante”, stabilită prin tratate internaționale. O excepție de la acest drept de exclusivitate temporar pentru dezvoltatorii de noi soiuri o reprezintă așa-numita „scutire pentru crescători”. Aceasta înseamnă că un alt operator poate folosi liber un soi protejat pentru a dezvolta noi soiuri îmbunătățite, fără aprobarea deținătorului dreptului inițial la protecție. O asemenea excepție nu există în niciun alt sector și se bazează pe înțelegerea faptului că noile soiuri nu pot fi create din nimic.

4.3 Evoluțiile biologiei moleculare, care își are originea în afara agriculturii, au dus la introducerea brevetelor în sectorul

ameliorării soiurilor de plante. Brevetele și protecția soiurilor de plante se situează, din diverse motive, într-o relație reciprocă tensionată. În primul rând, problema este că dreptul brevetelor nu lasă loc pentru o scutire a crescătorului. De aceea, deținătorul brevetului poate pretinde proprietatea intelectuală exclusivă asupra materialului genetic și poate împiedica utilizarea acestuia de către alții sau o poate condiționa de cumpărarea unor licențe scumpe. Spre deosebire de protecția soiurilor de plante, dreptul brevetelor nu duce la inovație deschisă și nu combină stimulentele economice pentru inovare cu protecția altor interese sociale publice.

4.4 Însă lupta în privința drepturilor merge și mai departe de atât. Directiva europeană privind protecția juridică a invențiilor biotehnologice⁽³⁾ din 1998 permite protecția juridică a invențiilor cu privire la plante. Genele plantelor sau anumite secvențe genetice pot fi brevetate, soiurile de plante nu. Această interpretare nu este universală. Multinaționalele cu activitate de pionierat în domeniul ameliorării soiurilor de plante susțin că dacă trăsăturile genetice pot face obiectul unui brevet, în mod indirect, soiul intră în domeniul de aplicare al dreptului brevetelor⁽⁴⁾. În acest caz, soiurile pentru care s-a acordat un brevet nu ar mai putea fi folosite de alții pentru noi inovații. Aceasta ar avea consecințe negative pentru agrobiodiversitate și ar însemna ca plantele cu trăsături interesante să nu fie disponibile altor actori pentru inovare în continuare. Biotehnologia medicală permite să se observe care sunt consecințele negative potențiale: o protecție strictă a brevetelor și prețurile ridicate au ca urmare vânzarea noilor produse numai persoanelor care și le pot permite, nefiind accesibile celor dezavantajați, care au cea mai mare nevoie de ele. Aceleași urmări nedorite ar putea să apară în sectorul ameliorării soiurilor de plante.

4.5 În ultimele decenii a avut loc o enormă concentrare a pieței în sectorul ameliorării soiurilor de plante, în principal ca urmare a protecției brevetelor și a cerințelor reglementării. În vreme ce înainte existau sute de întreprinderi de ameliorare a soiurilor, în prezent piața mondială este dominată de un număr redus de actori importanți. În 2009, un număr de numai zece corporații controlau aproximativ 80 % din piața mondială a semințelor, iar primele trei ca dimensiuni dețineau chiar 50 % din piață. Aceleași întreprinderi multinaționale controlau circa 75 % din industria agrochimică globală. Acestea nu mai sunt simple întreprinderi de ameliorare a soiurilor, ci corporații globale active în sectorul alimentar, al pesticidelor, cel chimic, cel energetic și cel farmaceutic. Totodată, acestea produc adesea produse cuplate, cum ar fi soiuri de OMG-uri făcute să fie rezistente la un produs specific de combatere a dăunătorilor, comercializat de aceeași întreprindere. Prin intermediul acestei consolidări, un grup select de multinaționale pot controla în mare măsură întregul lanț de producție a alimentelor și a produselor conexe, ceea ce amenință libertatea de alegere, accesibilitatea ca preț, inovarea deschisă și diversitatea genetică. Un asemenea nivel de concentrare a pieței și de monopol este în orice caz indezirabil, mai ales în sectoare fundamentale precum agricultura și aprovizionarea cu alimente, meritând de aceea o atenție prioritară din partea CESE și a UE.

⁽³⁾ Directiva 98/44/CE din 6 iulie 1998 privind protecția juridică a invențiilor biotehnologice JO L 213, p. 13 (ed. spec. RO: cap. 13, vol. 23, p. 268 - 276)

⁽⁴⁾ Cauza C-428/08 Monsanto Technology.

5. Alte dileme în jurul OMG-urilor

5.1 OMG-urile se confruntă cu diverse alte dileme. Opiniile sunt împărțite drastic în ceea ce privește avantajele și dezavantajele OMG-urilor, într-o dezbateră polarizată și purtată pe un ton emoțional. Acest aviz succint nu ne permite să intrăm pe larg în această discuție, însă merită atenție câteva chestiuni centrale. Argumentele care se aud des sunt necesitatea combaterii foametei și rezolvării aprovizionării cu alimente pentru o populație a lumii în creștere rapidă, precum și combaterea schimbărilor climatice. Este mare nevoie ca, în toate aceste domenii, să se întreprindă cercetări științifice independente, iar CESE subliniază importanța finanțării structurale (în continuare) de către UE a acestui tip de cercetare, nu numai pentru a se promova inovarea științifică și comercială, ci și pentru a se studia impactul avansului tehnologic la nivel socio-economic, de mediu și în alte domenii.

5.2 Culturile OMG nu vor putea soluționa niciodată problemele globale legate de foamete și sărăcie. Sporirea productivității nu înseamnă neapărat o mai bună distribuție a alimentelor. Din nefericire, pentru a aborda eficient problema gravă a securității alimentare, este indispensabil să se îmbunătățească accesul la terenuri, să se promoveze o repartizare mai echitabilă a bogăției, să se consolideze durabilitatea acordurilor comerciale și să se reducă volatilitatea prețurilor la materiile prime. Chiar dacă biotehnologia nu reprezintă, în mod clar, soluția universală, FAO a semnalat în ultimele sale rapoarte că „biotehnologia prezintă numeroase avantaje agronomice și economice pentru agricultorii din țările terțe, în special pentru micii agricultori”. Încă de la începutul dezvoltării acestei tehnologii, susținătorii acesteia au sugerat că, pentru combaterea problemelor globale ale foametei și sărăciei, culturile OMG sunt indispensabile. Se preconiza că niște culturi cu un conținut mai ridicat de vitamine sau nutrienți ar putea contribui la combaterea foametei și a bolilor în lumea a treia, iar mulțumită unor eventuale caracteristici precum rezistența la secetă, la salinizare, la îngheț sau altor „rezistențe la stres”, ar putea fi obținute recolte în locuri considerate anterior imposibile. Se prefigurau totodată profituri mai mari de pe urma recoltelor. Cu toate acestea, în pofida a decenii de sugestii promițătoare, până în prezent nu au fost elaborate în scopuri comerciale niciunele din aceste caracteristici de „randament” al culturilor. Motivația economică pentru dezvoltarea acestor culturi este, în fond, foarte limitată, având în vedere că avantajele lor vizează grupurile populației mondiale cele mai puțin favorizate și cu cea mai redusă capacitate economică. Chiar dacă OMG-urile din generațiile următoare ar îndeplini promisiunile de recolte mai profitabile și o mai mare rezistență, aceasta tot nu ar reprezenta o soluție pentru problema globală a foametei: cea mai mare parte a terenurilor agricole din țările în curs de dezvoltare sunt folosite pentru producția bunurilor de export de lux pentru Occident. În plus, vasta majoritate a culturilor OMG existente în prezent pe piață sunt folosite ca nutreț pentru consumul de carne și de produse lactate al lumii occidentale (90 % din importurile de soia ale UE), sau pentru producția de biocarburanți și material plastic. Ca urmare a utilizării tot mai mari a culturilor alimentare în scopuri diferite, prețurile pentru produsele de bază și pentru alimente la nivel global au crescut, ducând astfel tocmai la exacerbarea insecurității aprovizionării și sărăciei la nivel mondial ⁽⁵⁾.

5.3 Criza mondială a alimentelor este, astfel, nu atât o problemă a producției, cât o problemă de distribuție (producția globală reprezintă mai mult de 150 % din consumul global) și necesită, de aceea, mai degrabă o rezolvare politico-economică decât o inovație în domeniul agricol. CESE recunoaște faptul că securitatea aprovizionării cu alimente la nivel global va fi și mai mult afectată de creșterea rapidă a populației. Organizațiile internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), ONG-uri mari precum Oxfam și recentul raport al organismului agroștiințific de mare autoritate al ONU, EISTAD, (Evaluarea internațională a științei și tehnologiei agricole pentru dezvoltare) atrag atenția asupra importanței agriculturii durabile ca soluție pentru securitatea alimentară și pentru autonomie. Aceste evaluări efectuate de organisme de prestigiu subliniază necesitatea unor practici și tehnici agricole durabile și ecologice și nu prevăd în mod necesar un rol pentru OMG-uri, ci mai degrabă pentru tehnici alternative. Cel mai marcant exemplu de astfel de tehnică alternativă, citat de EISTAD și de alte surse, este selecția asistată de markeri („*marker assisted selection*”), care utilizează markeri genetici pentru a selecta în mod specific și eficiente anumite caracteristici, dar nu presupune nicio manipulare genetică sau transplantare de gene cu caracter riscant sau imprevizibil. Având în vedere că această tehnologie s-a dovedit eficientă și este mai puțin costisitoare decât MG, ea ar putea oferi o alternativă necontroversată pentru OMG-uri, în timp ce, datorită costurilor mai reduse, problemele de brevete și concentrarea pieței s-ar putea diminua. Deși potențialul viitor al OMG-urilor nu ar trebui exclus, o alegere bine cumpănită pentru dezvoltarea tehnicilor non-OMG și pentru practici agricole durabile poate oferi UE avantaje concurențiale substanțiale, care sunt pierdute în contextul OMG. Printr-o investiție intensivă în agricultura durabilă, UE poate obține o poziție de lider unic și inovator pe plan global, cu efecte pozitive pentru economie și ocuparea forței de muncă, pentru inovare și pentru competitivitatea UE. În plus, această direcție s-ar potrivi mai bine cu modelul agricol al UE, care promovează biodiversitatea și este avut în vedere în viitoarea PAC.

5.4 Și în contextul schimbărilor climatice, OMG-urile sunt prezentate de susținătorii lor drept o soluție – atât pentru adaptare, cât și pentru atenuare. Însă și aici adevărul este că generația actuală de culturi OMG comercializate nu oferă nimic din aceste caracteristici utile. De fapt, în ceea ce privește una dintre aplicațiile cele mai importante, producția de biocarburanți din culturi (alimentare) OMG, este deja limpede că acestea are un efect negativ asupra aprovizionării cu materii prime și alimente la nivel mondial și asupra prețurilor acestora, presupunând în continuare o dependență substanțială de combustibilii fosili.

5.5 Sigur că nu ar trebui scoasă din discuție potențiala contribuție a OMG-urilor la rezolvarea unor provocări mondiale precum foametea, sărăcia, schimbările climatice și problemele de mediu, însă realitatea este că OMG-urile din generația actuală nu corespund și nu sunt destinate acestor scopuri. Proprietățile lor sunt, deocamdată, limitate la avantaje pentru producători la nivelul investiției inițiale, ca de exemplu rezistența față de pesticide. Dacă folosirea acestor culturi a dus la utilizarea unei cantități mai reduse sau, dimpotrivă, mai mari de substanțe de combatere a dăunătorilor este un subiect de controversă (științifică), dar deocamdată nu se poate spune că OMG-urile au un impact neîndoielnic pozitiv. Tot mai multe studii atrag atenția asupra consecințelor pe termen lung, printre

⁽⁵⁾ Așa cum s-a menționat în audierea pe tema „*Biotehnologia agricolă: alimentele și nutrețurile modificate genetic în UE*”, CESE, Bruxelles, 20 octombrie 2011.

care se numără sporirea agriculturii intensive, de tipul monoculturilor, creșterea rezistenței față de substanțele de combatere a dăunătorilor, scurgerile în apa freatică și daunele grave pentru biodiversitatea zonelor învecinate, precum și riscurile pentru sănătatea umană datorate expunerii îndelungate la anumite mijloace de combatere a dăunătorilor asociate culturilor de OMG-uri. Deși unele din aceste efecte pot fi atribuite exclusiv unor practici agricole necorespunzătoare, având în vedere că actuala generație de OMG-uri sunt vândute ca produse „la pachet” cu pesticidele de care depind, aceste produse și impactul lor asupra mediului și asupra societății trebuie evaluate, la rândul lor, împreună ⁽⁶⁾.

5.6 O altă dilemă importantă pe care o generează OMG-urile este libertatea de alegere pentru consumatori și agricultori. Această problemă este prezentă și în UE, și în afara acesteia. În țările în curs de dezvoltare, prețurile ridicate pentru semințele brevetate, combinate cu obligațiile de cumpărare a unor anumite cantități și cu interzicerea practicii tradiționale de a conserva semințe din sezoanele anterioare, duc la ample dileme socioeconomice și culturale în rândul agricultorilor, mai ales al celor săraci, deținători de mici terenuri. În țările în care prevalează cultivarea OMG-urilor, în speță SUA, Canada, Argentina și Brazilia, diversitatea culturilor a scăzut drastic. La nivel global, aproximativ 80 % din soia produsă este MG, alături de 50 % din producția de bumbac, peste 25 % din cea de porumb și peste 20 % din producția de rapiță. În UE se presupune că este apărută posibilitatea consumatorilor și a agricultorilor de a alege liber datorită obligațiilor de etichetare. Totuși, pentru conservarea acestei libertăți de alegere este necesară o segregare completă și garantată a lanțurilor de producție OMG de cele non-OMG. Un aspect important al acestei segregări este introducerea unei reglementări stricte în materie de coexistență, inclusiv reguli în materie de răspundere juridică și de căi de atac în cazul daunelor aduse mediului sau al daunelor economice survenite ca urmare a amestecării neprevăzute, a certificării lanțurilor de producție și a unor mecanisme de segregare, precum și a obligativității purității și etichetării pentru a exclude prezența materialului OMG în semințe și produse derivate non-OMG.

6. Revizuirea legislației și a politicilor în domeniu

6.1 Începând cu 1990, UE a elaborat un cadru legislativ detaliat pentru OMG-uri, care, la fel ca și tehnologia însăși, este într-o evoluție constantă și a suferit multe modificări. De aceea, în ultimii ani a fost creată o țesătură complexă de directive și regulamente, ale cărei elemente principale sunt următoarele:

- Directiva 2001/18/CE privind diseminarea deliberată în mediu a organismelor modificate genetic ⁽⁷⁾;
- Regulamentul (CE) nr. 1829/2003 privind produsele alimentare și furajele modificate genetic ⁽⁸⁾;
- Regulamentul (CE) nr. 1830/2003 privind trasabilitatea și etichetarea organismelor modificate genetic și trasabilitatea produselor destinate alimentației umane sau animale, produse din organisme modificate genetic ⁽⁹⁾;

⁽⁶⁾ A se vedea nota de subsol 5.

⁽⁷⁾ JO L 106, 17.4.2001, p. 1.

⁽⁸⁾ JO L 268, 18.10.2003, p. 1.

⁽⁹⁾ JO L 268, 18.10.2003, p. 24.

- Regulamentul (CE) nr. 1946/2003 privind deplasările transfrontaliere de organisme modificate genetic (punerea în aplicare a Protocolului de la Cartagena privind biosiguranța referitor la Convenția privind diversitatea biologică) ⁽¹⁰⁾; și
- Directiva 2009/41/CE privind utilizarea în condiții de izolare a microorganismelor modificate genetic (MMG) ⁽¹¹⁾.

6.2 Regulile actuale pentru admiterea și utilizarea OMG-urilor au la bază câteva temeuri (juridice), și anume:

- introducerii trebuie să-i precedă o admitere bazată pe date științifice independente;
- un nivel ridicat de protecție a sănătății și bunăstării oamenilor, animalelor și mediului, în conformitate cu principiul precauției și cu principiul „poluatorul plătește”;
- libertatea de alegere și transparența în întregul lanț de producție alimentară și protecția pentru alte interese ale consumatorilor, printre altele prin informare publică și participare;
- respectarea pieței interne și a obligațiilor internaționale;
- securitatea juridică; și
- subsidiaritatea și proporționalitatea.

6.3 Cu toate acestea, există încă lacune în legislația și reglementarea UE în privința unor aspecte importante ale introducerii OMG-urilor, și anume:

- coexistența agriculturii OMG cu cea biologică și cu cea standard;
- reguli în materie de răspundere juridică și căi de atac în cazul daunelor aduse mediului sau al daunelor economice survenite ca urmare a amestecării neprevăzute cu produse biologice sau provenite din agricultura standard, precum și sisteme de compensare pentru costurile suportate spre asigurarea coexistenței și a certificării lanțului de producție pentru preîntâmpinarea amestecării;

⁽¹⁰⁾ JO L 287, 5.11.2003, p. 1.

⁽¹¹⁾ JO L 125, 21.5.2009, p. 75.

- cerințe în materie de puritate și de etichetare pentru a exclude prezența materialului OMG în semințele și materialul săditor non-OMG;
- obligativitatea etichetării, mai ales pentru produsele de carne și lactate provenite de la animale hrănite cu nutreț modificat genetic, precum și norme armonizate pentru etichetarea „fără OMG”;
- stabilirea, în general, a unor cerințe mai stricte în materie de etichetare a OMG-urilor pentru a asigura dreptul consumatorului la alegere, cu includerea clarificării juridice a „prezenței întâmplătoare” și eventual cu reducerea valorilor-limită;
- reglementare în privința animalelor transgene sau clonate și a produselor (alimentare) rezultate din acestea, în special în privința admisibilității și a etichetării;
- dreptul statelor și/sau al regiunilor autonome, solid susținut juridic, să hotărască o interdicție parțială sau totală a cultivării OMG-urilor din diverse motive, printre care obiecții de mediu, socioeconomice, etice și de altă natură.

6.4 Deși, în luna iulie 2010, Comisia a prezentat o propunere legislativă care să permită limitările sau interzicerile culturilor de OMG-uri la nivel (sub)național, această propunere pare să fi generat mai multe întrebări decât răspunsuri, în principal deoarece conținea câteva ambiguități juridice și contradicții, precum și din pricina excluderii, printre altele, a motivațiilor de protecție a mediului ca justificare a restricțiilor. În vreme ce ideea de bază a sporirii suveranității (sub)naționale în domeniul cultivării OMG-urilor s-a bucurat de o largă susținere, textul actual, imperfect, al propunerii, a dus la o primă lectură critică în PE, cu amendamente importante, urmată de un aviz negativ al CESE ⁽¹²⁾. Consiliul studiază deocamdată propunerea, dar până în prezent nu a reușit să ajungă la o poziție comună. CESE consideră că acest dosar este unul foarte important, care merită să i se acorde prioritate și care trebuie în orice caz să se reflecte într-o viitoare revizuire a cadrului legislativ general pentru OMG-uri. CESE solicită Comisiei să colaboreze activ și pe bază de dialog constructiv cu PE și Consiliul pentru a realiza o bază juridică solidă pentru autonomia (sub)națională în domeniul culturii de OMG-uri, susținută de temeiuri legitime, printre care și motivații de protecția mediului, socioeconomice, etice și culturale. Aceasta ar trebui să fie însoțită de obligația legală ca statele membre și/sau regiunile să adopte reguli obligatorii în materie de coexistență, în scopul evitării amestecului neintenționat al zonelor de cultură OMG cu cele non-OMG.

6.5 CESE s-a exprimat în numeroase rânduri în ultimii ani în favoarea elaborării unei legislații UE în materie de coexistență, răspundere juridică și etichetare mai detaliată a OMG-urilor ⁽¹³⁾. În plus, importanța completării acestor lacune legislative

reziduale printr-o politică armonizată la nivelul UE a fost subliniată recent și de Curtea de Justiție a UE, într-o hotărâre din 6 septembrie 2011 cu privire la problema coexistenței ca urmare a prezenței neprevăzute în miere a polenului de porumb modificat genetic, pentru care Curtea a confirmat că, în absența unei autorizații de introducere pe piață, legea UE aplică o toleranță zero pentru prezența OMG ⁽¹⁴⁾. Această hotărâre subliniază importanța unei politici eficiente, coerente și stricte în materie de coexistență și de segregare a lanțurilor de producție pentru a preîntâmpina amestecul produselor OMG cu cele non-OMG, combinate cu reglementări corespunzătoare în materie de răspundere juridică și de căi de atac pentru daune și pentru compensarea cheltuielilor pe care le presupun măsurile de asigurare a coexistenței și certificare a lanțului de producție; de asemenea, atrage atenția asupra posibilității ca, prin intermediul împărțirii pe zone în anumite regiuni (de exemplu, pentru producția de miere) să se interzică cultivarea OMG-urilor în mediu deschis.

6.6 Deși Recomandarea publicată de Comisie în iunie 2010 privind coexistența reprezintă, într-adevăr, o flexibilizare în raport cu Recomandarea anterioară din 2003, CESE subliniază în mod explicit că nicio recomandare nu are caracter obligatoriu din punct de vedere juridic, neavând astfel posibilitatea să fixeze limite controlabile mandatelor naționale ample în materie de politică de coexistență, și nici nu impune obligațiile legale necesare în materie de standarde de coexistență. Viitoarea introducere a plantelor nealimentare alături de culturile alimentare, de exemplu pentru aplicații farmaceutice, pentru biocarburanți sau pentru uz industrial, va spori și mai mult necesitatea unei reglementări eficiente în materie de coexistență și de răspundere juridică; CESE consideră că este important ca acestor probleme să li se găsească anticipat soluții încă de acum, din faza incipientă.

6.7 În decembrie 2008, Consiliul Mediu a insistat asupra unei consolidări și a unei mai bune aplicări a cadrului legislativ actual pentru OMG-uri. Au fost considerate necesare în special îmbunătățiri în domeniile: evaluării riscurilor pentru mediu de către EFSA, al controlului post-introducere și al protocoalelor de monitorizare, acordându-se un rol mai important experților externi din statele membre și cercetătorilor independenți; evaluării impactului socioeconomic al introducerii și cultivării OMG-urilor; pragurilor minime de la care etichetarea este obligatorie în cazul urmelor de OMG-uri în semințele de cultură; și al unei mai bune protecții a zonelor sensibile și/sau protejate, incluzându-se posibilitatea stabilirii la nivel local, regional sau național a unor zone în care OMG-urile sunt interzise.

6.8 Deși Comisia a întreprins acțiuni cu privire la unele din aceste domenii, îndemnurilor Consiliului nu li s-a răspuns încă prin rezultate concrete. CESE subliniază importanța ca, pentru fiecare dintre aceste puncte și pentru lacunele legislative menționate mai sus, să se întreprindă pe termen scurt pași concreți și consistenți pentru întocmirea unei legislații și a unei politici corespunzătoare. În ceea ce privește revizuirea procedurilor de evaluare a riscurilor și de gestionare a acestora și a autorizării OMG-urilor, CESE recomandă, la fel ca și Consiliul și PE, ca, pe lângă biologi, să fie implicați și experți în științele sociale, juriști, experți în etică și reprezentanți ai organizațiilor de interese din societatea civilă, în scopul de a

⁽¹²⁾ A se vedea nota de subsol nr.2.

⁽¹³⁾ A se vedea, printre altele, CESE, JO C 54, 19.2.2011, p. 51; CESE, JO C 157, 28.6.2005, p. 155; CES, JO C 125, 27.5.2002, p. 69; CES, JO C 221, 17.9.2002, p. 114.

⁽¹⁴⁾ Cauza C-442/09, Bablok și alții împotriva Freistaat Bayern și Monsanto.

cuprinde în procesul de decizie, pe lângă evaluările științifice ale riscurilor pentru om și mediu, și „alți factori legitimi”, care să cuprindă, de exemplu, considerente și valori societale de natură socioeconomică, culturală și etică. Pe această cale ar putea fi rezolvată controversa societală din jurul OMG-urilor și impasul politic din procesul decizional.

6.9 O activitate importantă al cărei rezultat se lasă așteptat este evaluarea cadrului legislativ actual pentru OMG-uri și pentru alimente și nutrețuri din OMG-uri, care a fost inițiată de Comisia la solicitarea Consiliului în 2008 și al cărei raport ar fi trebuit să fie prezentat la începutul anului curent. Comisia a promis Consiliului că inițiativele pentru revizuirea legislației și reglementării în domeniu vor fi propuse înainte de 2012, iar CESE subliniază importanța îndeplinirii acestui obiectiv. În orice caz, revizuirea trebuie să abordeze problema lacunelor mai sus menționate. Ca prim pas, Comisia trebuie să organizeze o consultare publică cuprinzătoare pe baza raportului de evaluare publicat recent⁽¹⁵⁾, pentru a asigura includerea opiniilor societății în revizuirea cadrului legislativ. Aceasta ar contribui, cu siguranță, la luarea în considerare a preocupărilor publicului și ar putea îmbunătăți încrederea publicului în organele de reglementare.

6.10 Unul dintre aspectele aflate inevitabil pe viitoarea agendă este definiția OMG-urilor. Deși știința și aplicațiile MG s-au dezvoltat extrem de rapid în ultimele decenii, definiția juridică a OMG-urilor a rămas neschimbată de la adoptarea primului document legislativ al UE din 1990. Conform acestei definiții încă în vigoare, un OMG este „orice organism, cu excepția ființelor umane, în care materialul genetic a fost modificat printr-o modalitate ce nu se produce natural prin împerechere și/sau recombinare naturală”⁽¹⁶⁾. Anumite tehnici MG au fost însă excluse în mod explicit, fiind astfel scutite de prevederile juridice ale cadrului legislativ pentru OMG-uri.

6.11 În cursul anilor au fost însă dezvoltate multe noi tehnici de ameliorare a soiurilor de plante care încă nu erau

încă prevăzute în momentul întocmirii actualului cadru legislativ. Printre altele, este vorba de tehnici precum cisgeneza, în care gene provenite de la aceeași specie sunt transplantate într-un organism prin utilizarea de ADN recombinant. În ceea ce privește aceste noi tehnici se pune între timp întrebarea în ce măsură se înscriu în definiția actuală a MG și, în consecință, dacă organismele obținute prin aceste tehnici se încadrează în prevederile actualului cadru legislativ pentru OMG-uri. Având în vedere sarcinile administrative, dar și stigmul politic și public existent în domeniul OMG-urilor, scutirea tehnicilor de prevederile acestui cadru legislativ are o importanță economică foarte mare pentru industria ameliorării soiurilor de plante. Practic, aceste inovații pot fi introduse mai devreme pe piață, fără obligații în materie de etichetare care ar putea duce la reacții negative din partea consumatorilor. Cu toate acestea, în legătură cu aceste noi tehnici, care, în esență, utilizează aceeași tehnologie MG, care au avut parte de o experiență redusă și sunt corelate cu o mare doză de nesiguranță, sunt valabile aceleași obiecții etice, ecologice, socioeconomice și politice ca și în raport cu generația actuală de OMG-uri.

6.12 Pentru a se putea garanta o abordare uniformă în materie de reglementare în toate statele membre cu privire la aceste noi tehnici de ameliorare a soiurilor și la produsele lor, Comisia a instituit în decembrie 2008 un grup de lucru științific, urmat de un grup de lucru politic, pentru a obține recomandările acestora cu privire la abordarea juridică. Rapoartele ambelor grupuri urmau să fie transmise înainte de vara anului 2011 și vor fi incluse în revizuirea cadrului legislativ avută în vedere pentru 2012. CESE consideră că trebuie menținută abordarea actuală, de reglementare din perspectiva procesului, și, prin urmare, că noile tehnici de ameliorare a soiurilor de plante trebuie, în principiu, să se supună în primă instanță prevederilor cadrului legislativ al UE pentru OMG-uri, în virtutea tehnicilor MG (rADN) utilizate, chiar și atunci când nu se poate dovedi o diferență clară între soiurile obținute sau produsele finale derivate și omoloagele lor convenționale.

Bruxelles, 18 ianuarie 2012

Președintele
Comitetului Economic și Social European
Staffan NILSSON

⁽¹⁵⁾ http://ec.europa.eu/food/food/biotechnology/index_en.htm

⁽¹⁶⁾ Cf. articolul 2 alineatul (2) din Directiva 2001/18/CE și articolul 2 litera (b) din Directiva 2009/41/CE: „organism» înseamnă orice entitate biologică capabilă de reproducere sau de transferare de material genetic”.

ANEXA I

la avizul Comitetului

Următoarele amendamente au fost respinse în cursul dezbaterii, deși au obținut mai mult de un sfert din voturile exprimate:

Punctul 3.8

Se modifică după cum urmează:

„Diverse organizații ale societății și părți interesate formulează preocupări cu privire la OMG-uri, din perspectiva unor teme de interes diverse, precum mediul, bunăstarea animală, protecția consumatorilor, a agricultorilor, a crescătorilor de albine, dezvoltarea rurală și mondială, etica, religia etc. Și PE s-a exprimat adesea critic în raport cu OMG-urile și reglementarea acestora, la fel ca și CESE, ca mai multe guverne naționale, regionale și locale și ca diverși cercetători independenți. Sustinătorii sunt, în principal, marile întreprinderi care posedă brevete de invenție în domeniul MG și alte părți interesate, printre care anumiți cultivatori de OMG-uri și oameni de știință, precum și parteneri comerciali internaționali care au un interes economic mare pentru reglementarea mai flexibilă a OMG-urilor în UE. În capitolul 5 sunt discutate unele dintre principalele avantaje pe care se susține că le au OMG-urile. Sustinătorii și oponenții aplicării biotehnologiei în agricultură se află înclistați într-o dezbatere aprigă și înfocată, dar căreia, de multe ori îi lipsesc aspectele tehnice, abordate dintr-un punct de vedere științific. Majoritatea covârșitoare a oamenilor de știință susțin sistematic că utilizarea OMG-urilor în producția de alimente nu prezintă riscuri pentru sănătatea umană; de altfel, OMG-urile sunt prezente în viața noastră de zi cu zi și sunt pe deplin asumate în alte domenii decât agricultura. Centrul Comun de Cercetare al Comisiei Europene a semnalat cu diverse ocazii că riscurile pe care le presupun alimentele transgenice nu sunt în niciun caz mai mari decât cele ale alimentelor ecologice sau convenționale. Cu toate acestea, este adevărat că diverse categorii ale societății civile, în principal organizațiile ecologiste și de reprezentare a consumatorilor, evocă în mod legitim probleme de mediu, de coexistență între culturi, aspecte etice și de monopol al marilor întreprinderi multinaționale, ceea ce ne obligă să abordăm această problematică în mod obiectiv. La rândul său, CESE a recunoscut că biotehnologia reprezintă un instrument fundamental pentru a face față provocării alimentare ⁽¹⁾, dar a hotărât să aprofundeze dezbaterile pe marginea punctelor forte și slăbiciunilor biotehnologiei în UE.”

Rezultatul votului

Pentru	91
Împotriva	122
Abțineri	19

Punctul 5.3

Se modifică după cum urmează:

„Crisa mondială a alimentelor este, astfel, nu atât o problemă a producției, cât o problemă de distribuție (producția globală reprezintă mai mult de 150% din consumul global) și necesită, de aceea, mai degrabă o rezolvare politico-economică decât o inovație în domeniul agricol. CESE recunoaște faptul că securitatea aprovizionării cu alimente la nivel global va fi și mai mult afectată de creșterea rapidă a populației. Organizațiile internaționale, precum Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură (FAO), ONG-uri mari precum Oxfam și recentul raport al organismului agroștiințific de mare autoritate al ONU, EISTAD, (Evaluarea internațională a științei și tehnologiei agricole pentru dezvoltare) atrag atenția asupra importanței agriculturii durabile ca soluție pentru securitatea alimentară și pentru autonomie. Aceste evaluări efectuate de organisme de prestigiu subliniază necesitatea unor practici și tehnici agricole durabile și ecologice și nu prevăd în mod necesar un rol pentru OMG-uri, ci mai degrabă pentru tehnici alternative. Cel mai marcant exemplu de astfel de tehnică alternativă, citat de EISTAD și de alte surse, este selecția asistată de markeri (= marker assisted selection), care utilizează markeri genetici pentru a selecta în mod specific și eficace anumite caracteristici, dar nu presupune nicio manipulare genetică sau transplantare de gene cu caracter riscant sau imprevizibil. Având în vedere că această tehnologie s-a dovedit eficientă și este mai puțin costisitoare decât MG, ea ar putea oferi o alternativă necontroversată pentru OMG-uri, în timp ce, datorită costurilor mai reduse, problemele de brevete și concentrarea pieței s-ar putea diminua. Deși potențialul viitor al OMG-urilor nu ar trebui exclus, o alegere bine cumpănită pentru dezvoltarea tehnicilor non-OMG și pentru practici agricole durabile poate oferi UE avantaje concurențiale substanțiale, care sunt pierdute în contextul OMG. Printr-o investiție intensivă în agricultura durabilă, UE poate obține o poziție de lider unic și inovator pe plan global, cu efecte pozitive pentru economie și ocuparea forței de muncă, pentru inovare și pentru competitivitatea UE. În plus, această direcție s-ar potrivi mai bine cu modelul agricol al UE, care promovează biodiversitatea și este avut în vedere în viitoarea PAC. După cum s-a semnalat în avizele elaborate de CESE referitoare la agricultură și cercetare, inovarea, modernizarea și noile tehnologii din domeniul agricol trebuie să joace un rol fundamental în dezvoltarea unei agriculturi durabile și mai productive, care să permită gestionarea mai durabilă a resurselor naturale, cum ar fi apa sau solul. Biotehnologia poate avea, în unele

(1) A se vedea concluziile președintelui Nilsson la conferința CESE „Hrană pentru fiecare”, organizată împreună cu Comisia Europeană pentru a aduce o contribuție la G20 cu privire la problema securității alimentare.

cazuri, contribuția sa la lupta împotriva foametei, însă este indispensabil ca modelul agricol european să garanteze coexistența agriculturii ecologice, a agriculturii convenționale și a culturilor modificate genetic. FAO, G20, Banca Mondială și CESE însuși au recunoscut că, în combaterea insecurității alimentare, este necesară orientarea cercetării către dezvoltarea unor varietăți mai rezistente la secetă, cu productivitate sporită, cu o mai bună utilizare a solului și cu costuri energetice reduse. Nu încapе îndoială că modificările genetice pot avea o contribuție valoroasă în acest sens.”

Rezultatul votului

Pentru	83
Împotrivă	139
Abțineri	13
